

TRYGVE BRATTELI

Foredrag i tillitsmannsmøte i
Oslo Arbeiderparti 1. februar 1972.

Det har vært et politisk begivenhetsrikt år siden vi sist var samlet til et tilsvarende møte som dette. Jeg må likevel velge å kommentere noen enkelte spørsmål som står sentralt i dagens politiske debatt. Det er da naturlig først å si litt om den situasjon som foreligger med forhandlingene om et utvidet europeisk fellesskap.

En etappe i dette ble avsluttet den 22. januar da forhandlingsprotokollen ble undertegnet av Norge samtidig med Storbritannia, Danmark og Irland. Vårt lands forhandlinger har vært ført på grunnlag av Stortingets vedtak av 1962, 1967, 1970 og 1971, med noe varierende, men alltid meget stort flertall, har Stortinget gjort vedtak om disse forhandlinger. Det skjedde i 1962 etter forslag fra Gerhardsens regjering, i 1967 og 1970 etter forslag fra Bortens regjering, og endelig i 1970 etter forslag fra den nåværende regjering.

Denne regjering sa i sin erklæring - som ble utarbeidet i samråd med landsstyre og stortingsgruppe - at "Regjeringen vil på grunnlag av Stortingets vedtak slutføre forhandlingene med Det europeiske fellesskap. Den vil i denne sammenheng vurdere alle sider ved markedsspørsmålet for å få klarlagt forutsetningene for

norsk medlemskap. Stortinget vil bli holdt orientert om alle sider ved denne saken. Regjeringen vil aktivt bidra til at det norske folk får pålitelige og allsidige informasjoner, der alle sider av spørsmålet blir belyst. Ved behandlingen av markedssaken vil Regjeringen legge avgjørende vekt på kravet om gode og trygge kår for de store folkegrupper, lønnstakere, jordbrukere og fiskere. Regjeringen forutsetter at det holdes en rådgivende folkeavstemming før Stortinget treffer sitt endelige vedtak."

Undertegningen av forhandlingsprotokollen innebærer ingen rettslig forpliktelse til å tiltre traktaten. Den gir uttrykk for Den norske regjeringens intensjoner om å sette i gang det forfatningsrettslige arbeid som vår grunnlov krever før ratifikasjon eventuelt kan finne sted.

Saken skal nå behandles av de politiske partier og av organisasjonene i arbeids- og næringslivet. Stortinget skal behandle saken og gjøre vedtak om rådgivende folkeavstemming.

La oss her se litt på den dypere bakgrunn for den europeiske utviklingen i vår tid.

Etter den andre verdenskrigen stod de vest-europeiske land foran skjebnesvangre avgjørelser. Etter flere års kamp på liv og død, var det hatet og de nasjonale motsetningene som dominerte. Voldsomme følelsesmessige og nasjonale motsetninger la en bred veg åpen for tanker om hevn og revansje, for fortsatt strid. Men midt i elendigheten var det også positive muligheter, det var også en kronglete veg til samarbeid og avspenning

Heldigvis tok de vest-europeiske nasjoner bruddet med den nasjonale isolasjonspolitik som gjennom en menneskealder hadde ført til de mange økonomiske kriser, den sosiale stagnasjon og de politiske katastrofer i vår moderne historie. Landenes gjensidige avhengighet ble erkjent på en ny måte. I økende samarbeid utviklet Vest-Europa en moderne velferdspolitik, grunnlagt på økende økonomisk samkvem, sterk industriell utbygging, og på åpne, voksende og stabile økonomier. Samarbeidet ga en voksende følelse av fellesskap og med-ansvar for hverandres utvikling.

Når vi planlegger vår politikk i Norge blir vi fort klar over at vesentlige økonomiske faktorer ligger utenfor den enkelte stats herredømme, utenfor dens suverenitet. Landene kan eksportere framgang til hverandre, men de kan også eksportere stagnasjon og sammenbrudd til hverandre. Og dette er ikke teoretiske spekulasjoner. Det var dette som skjedde da Europa sank ned i depresjon, nasjonalisme, nazisme og krig.

Da Arbeiderpartiet fikk flertall i Stortinget, var det klar over denne landenes gjensidige avhengighet. Spesielt den nye økonomiske politikks arkitekt, Erik Brofoss, var meget tidlig klar over hvor viktig det var å få til et slikt samarbeid mellom de europeiske land at de ikke eksporterte kriser og nedgangstider til hverandre. Tvert imot måtte de i kontakt og samarbeid legge opp en politikk som kunne gi impulser til felles vekst og til videre utvikling i Vest-Europa.

Slike innledende skritt til europeisk samarbeid støtte alltid på hånflir og motsigelser fra skeptikere som her alltid vil være på ferde.

Arbeiderpartiet - alltid i samarbeid med Landsorganisasjonen - har hele tiden hatt en godt sammenhengende linje i sin europeiske og internasjonale politikk. Allerede i arbeidsprogrammet av 1945 ble det klart uttrykt at vi vil støtte alle tiltak som er egnet til å hindre hensynsløs maktpolitikk og fremme det internasjonale samarbeid på det økonomiske, sosiale og kulturelle område. I programmer og i praktisk politikk er denne hovedlinje fulgt opp senere, til og med partiets arbeidsprogram for den stortingsperioden vi nå er inne i. Der blir det sagt at "samling av Europa er av sentral betydning både for vårt land og for utviklingen i verden som helhet. Vi går derfor inn for fortsatt sterk innsats for europeisk samling. Norge må opprettholde søknaden om medlemskap i EEC og ta initiativ for å påvirke utviklingen i den retning vi ønsker."

Denne saken fikk en bred plass på landsmøtet i 1971. Vedtaket ble her gjort av et stort flertall. Det heter bl.a. "Landsmøtet gir sin tilslutning til at forhandlingene med Det europeiske fellesskap sluttføres, slik at vi kan få klarhet over hva norsk medlemskap i et utvidet fellesskap vil innebære. Det endelige standpunkt vil bli tatt først når alle sider ved markedsspørsmålet er klarlagt og drøftet i en bred demokratisk saksbehandling i alle partiorganer."

For Arbeiderpartiet er det naturlig å legge vekt på hvordan en skal få det beste grunnlag for et samarbeid og en samordnet innsats av den bevegelse som bygger på den demokratiske sosialisme og på frie fagforeninger. Denne bevegelse har sin styrke først

og fremst i Vest-Europa. Vi ville gjerne se den langt sterkere enn den er. Men utenfor Vest-Europa er det dessverre stort sett trange vilkår for partier som bygger på demokratisk sosialisme, og for frie fagforeninger.

Det er klart at norsk arbeiderbevegelse i sin Europa-politikk forfølger de samme hovedmål som bestemmer den politikk vi fører i vårt eget land. Det er for å lette vilkårene for å løse våre egne oppgaver at vi engasjerer oss i europeisk og internasjonalt samarbeid.

Landsorganisasjonen har i alle år fulgt en Europa-politikk etter samme hovedlinjer som Arbeiderpartiet.

De fleste mennesker er konservative i den forstand at de er engstelige for forandringer og nye former. En slik skepsis har i alle år vært en kraftig bremse for europeisk og internasjonalt samarbeid. Dette gjelder også i vårt eget land. De siste par årtier gir mange eksempler på det.

Dette gjelder like meget det nordiske samarbeid. I 1950-årene møtte det opposisjon, innsigelser og protester i de samme toner og med den samme intensitet som nå preger diskusjonen om det europeiske samarbeidet. Alt nytt fødes i strid.

I hverdagens levende virkelighet har de vest-europeiske land svært mye til felles, selv om det også er forskjeller og nyanser betinget av historiske tradisjoner og økonomisk nivå. Det er i alle fall sundt om vi erkjenner at vårt land ikke er så helt enestående som noen vil gjøre det til i dagens debatt. I livsvilkår i samfunnssyn, i aspirasjoner og i politikk og sosial

aktivitet, finner vi stort sett samme slags mennesker over hele Vest-Europa. Vi har mye å hente og vi har mye å gi i kontakt og samarbeid med de folk skjebnen har plassert som naboer i vår egen del av verden.

Det er meget interessant å møte sosialistiske partifeller og organiserte lønnstakere i Vest-Europa - i de land som hittil har vært med i Fellesskapet. Ingen av dem har noe ønske om å svekke det eksisterende fellesskap. De vil styrke det. De er alle tilhengere av en utvidelse av Fellesskapet. De håper og de arbeider for at Storbritannia, Norge, Danmark og Irland skal komme med. De er vel kjent med disse lands demokratiske tradisjoner og deres relativt sterke demokratiske arbeiderbevegelse. De vil se de nye land som en styrkelse av demokratiet og arbeiderbevegelsen innenfor Fellesskapet.

Fra det forhandlingsresultat som foreligger kan jeg her i dag bare nevne noen hovedtrekk. Regjeringen vil gi en samlet vurdering av det i det dokument som vil bli lagt fram for Stortinget i februar. Enkelte detaljområder har kommet til å prege den norske debatten de siste måneder. I sitt framlegg til Stortinget vil Regjeringen behandle saken i hele sin bredde, inklusive de mange andre spesielle spørsmål det har vært forhandlet om.

Menneskene stilles aldri det tilbud at de ved et enkelt vedtak en gang for alle løser alle fremtidens problemer. Heller ikke nå vil det foreligge noen slik situasjon. Forhandlingsresultatet er ikke en oppskrift

på løsning av alle fremtidens samfunnsspørsmål. Denslags skjematenkning er uforenlig med den levende virkeligheten. - Et vedtak om å avslå det europeiske tilbudet, er da heller ikke noen nøkkel til et framtidig paradisi.

Det vi skal vurdere er hva som med rimelig sannsynlighet vil gi vårt folk de beste og tryggeste livsvilkår i kommende ti-år. Dette må vi vurdere for hele folket og for alle grupper, og som det står i regjeringserklæringen: "legge avgjørende vekt på kravet om gode og trygge kår for de store folkegrupper, lønnsstakere, jordbrukere og fiskere."

Vi tilbys åpen veg til et marked på 250 millioner mennesker. Vi beholder frihandelen med de gjenstående EFTA-land. Vår industri som må søke sin framtid i høyt bearbeidede varer, vil kunne ta del i det utviklingssamarbeid som er i sin begynnelse, i miljøvern-tiltak og i forskningsprosjekter.

Særordningen for jordbruket gir adgang til å opprettholde jordbrukets inntekter. Støtteordninger kan opprettholdes, bortsett fra kornordningen som må legges om. Melkesubsidiene vil fortsette og gir oss muligheter til å differensiere inntektsstøtten etter bruksstørrelse og distrikter.

Om fiskeriavtalen stod hele Regjeringen sammen til og med den fullmakt som ble gitt om å avslutte forhandlingene med særprotokollen og den norske erklæring. Fiskeriminister Hoem godtok deretter hele resultatet, unntatt formen for bestemmelse om hva som skulle skje med det norske kystfiske etter 1982. Hele Regjeringen mener at kystfisket da fortsatt må sikres

for kystens fiskere. Regjeringen mener den særlige protokoll gir oss grunnlag for å sikre dette. Hoem mener dette ikke er nok, men vil ha formen av en juridisk avtale av en type som ikke brukes innenfor Fellesskapet. Det kan være av interesse at den britiske regjering har samme oppfatning av situasjonen i 1982 som den norske har.

Regjeringen vil bestrebe seg på å legge fram et fylldig materiale for vurderingen av de mange interessante spørsmål som har sammenheng med denne sak. Vi skal vite hva vi gjør hvis vi godtar det europeiske tilbudet. Vi bør også vite hva vi gjør hvis vi forkaster det.

Når Stortinget får denne saken, vil det også treffe vedtak om den rådgivende folkeavstemmingen. Etter at denne er holdt, vil Stortinget etter våre konstitusjonelle regler gjøre det endelige vedtak.

Parallelt med denne behandling er vi sterkt interessert i at de ikke medlemskapssøkende land får forhandle seg fram til ordninger de finner tilfredsstillende for seg. Jeg tenker her særlig på Sverige og Finland, hvis ønsker i denne sammenheng for øvrig er nokså forskjellige. Men også Østerrike og Sveits håper jeg vil oppnå for dem godtagbare resultater.

Samtidig vil det bli en bred behandling av saken i politiske og andre organisasjoner.

Vårt parti skal ha saken opp på ekstra landsmøte og Landsorganisasjonen på ekstra kongress. Jeg vil understreke landsstyrets gjentatte maning om å behandle saken slik at det ikke svekker vårt parti og vår bevegelse. Vanskeligheten i denne sammenheng ligger

ikke i første rekke i de delte oppfatninger av saken, men i evnen til å la saksbehandlingen forløpe i vårt ordinære og aksepterte organisasjonsmønster.

I arbeidsprogrammet vårt har vi merket ut flere viktige oppgaver for partiets politikk for de nærmeste år. Som regjeringsparti har vi fått økte muligheter for å ta initiativ og til å utforme forslag som svarer med våre programmer.

Vi har tatt et viktig skritt i retning av å realisere det industrielle demokrati på det praktiske plan. Det forslag Regjeringen har lagt fram for Stortinget om endring i aksjeloven vil åpne adgang til å innføre bedriftsforsamlinger i aksjeselskaper med omlag 160.000 ansatte. I tillegg kommer ordningen med styrerepresentasjon i bedrifter som sysselsetter omlag 70.000. Til sammen omfatter disse ordninger omkring 1.000 bedrifter.

Med dette har vi skåret gjennom alt snakket, og lagt grunnen for et mer reelt demokrati i hovedtyngden av våre bedrifter innenfor bergverk og industri. Det er Arbeiderpartiets og fagorganisasjonens prinsipp som er lagt til grunn for forslagene.

Det arbeides med tilsvarende ordninger for samvirkeforetak og for statens egne industribedrifter. Får vi Stortingets tilslutning til forslagene, vil nyordningene tre i kraft fra 1. januar 1973. Jeg kan vanskelig tro at det ikke vil være tilstrekkelig flertall for et tiltak som har vært under forberedelse i så lang tid, og hvor lønnstakernes interesser er så klart formulert.

Dette betyr ikke at spørsmålet om bedrifts-demokrati dermed er brakt ut av verden. Det betyr bare at vi har innledet en ny og viktig fase i demokratiseringen av arbeidslivet.

Fortsatt vil mange private bedrifter falle utenfor, og det gjelder også storparten av de offentlige arbeidsplasser. De prinsipielle betraktninger som ligger til grunn for demokratiprogrammet, - at alle mennesker skal ha mulighet til innflytelse på de avgjørelser som angår dem selv - gjelder selvfølgelig også alle disse andre arbeidsplassene. Det er ikke her lengre spørsmål om prinsipper, men om praktiske ordninger. Regjeringen har satt i gang et utredningsarbeid, men vi trenger fortsatt aktiv medvirkning og engasjement fra partiorganisasjon og fagbevegelse. Vi inntar ingen nye skanser uten ny innsats.

Vi har også lagt fram for Stortinget en annen av våre politiske merkesaker som er forutsatt å skulle få virkning fra 1. januar neste år. Det er nedsettelsen av pensjonsalderen til 67 år. Dette er det viktigste sosiale reformforslag siden meldingen om folketrygden ble lagt fram for Stortinget for 8 år siden, også av en arbeiderpartiregjering. Det synes å være en bred politisk oppslutning om å sette ned pensjonsalderen. Det er mange spesielle hensyn som melder seg ved den konkrete utforming av regelverket for en slik reform. Men enda viktigere er det realøkonomiske spørsmål vi stilles overfor. Utbetalingene under folketrygden har økt meget sterkt den senere tid, og er for inneværende år anslått til 12.3 milliarder kroner. Dette er langt på vei et halvt statsbudsjett og utgjør 11 prosent

av nasjonalinntekten. Den sterke vekst i utgiftene henger sammen med en betydelig forbedring i trygdesatsene. De ligger i dag 80 prosent høyere enn da folketrygden ble satt ut i livet for 5 år tilbake. Dette er en betydelig sterkere øking enn lønnsutviklingen viser i samme tidsrom. Utgiftene til sykestønad har også økt sterkt i perioden, både som følge av ekspansjon og standardøking innenfor sykehussektoren, og på grunn av kostnadsøking. I utredningen om folketrygdens økonomi og finansiering er stillet opp prognoser for kommende 10-års periode: Disse beregninger viser en sterk vekst i trygdeutgiftene også ut gjennom 1970-årene. Mens utgiftene i inneværende år antas å ville utgjøre 25 prosent av samlet lønnsinntekt, vil andelen kunne stige til 45 prosent i 1980. Vi vil da ha vel en halv million mennesker over 67 år.

Selv om det knytter seg noe usikkerhet til disse tallene, er det uten videre klart at vårt trygdesystem i dag er blitt en vesentlig faktor i vår samfunnsøkonomi, både med hensyn til ressursbruk og finansiering inntektsfordeling og bedriftsbeskatning og personlig skattlegning. Vi skal være glad for at vi har nådd så langt når det gjelder å skaffe eldre mennesker trygge levevilkår når de ikke lenger kan ta del i yrkeslivet. Vilje til slike reformer må imidlertid også ledsages av politisk vilje til å ta de konsekvenser som trygdeutbyggingen må få for inntektsutviklingen ellers i samfunnet.

Men vår sosialreform kan ikke stoppe opp med en lavere pensjonsalder og bedre pensjoner. Vi må også ta for oss de mange andre forhold som spiller en

viktig rolle for de eldres helse og trivsel, og som kan bidra til å gjøre alderdommen til meningsfulle år.

Disse bredere sosialpolitiske oppgaver er en mektig utfordring til arbeiderbevegelsens sosiale engasjement i årene framover.

Andre oppgaver er gitt av utviklingen i det samfunn som omgir oss. Dette gjelder vilkårene for vår framtidige industrielle vekst, omstillingsproblemene i arbeidslivet og karakteren av våre distriktsproblemer. På alle disse områder har Regjeringen i gang utredninger og analyser som skal gi grunnlag for praktiske politiske tiltak.

Det er nær sammenheng mellom vår industriutvikling, distriktpolitikk og virksomheten i de lokale folkevalgte organer. Regjeringen vil i en melding til Stortinget om Regionalpolitikken og Lands- og Landsdelsplanleggingen foreslå at det startes opp en landsplanlegging for vår bosettingsstruktur og industri-lokalisering. Formålet med å få en slik hovedoversikt over utbyggingen av landet vil være å virkeliggjøre Partiets hovedmål om likestilling mellom mennesker og grupper i alle deler av landet. Gi den jevne kvinne og mann større valgfrihet i arbeid, bomiljø, utdanning og fritid. Skape trygghet i de store omstillinger som foregår i vårt samfunn og et mer levende demokrati, der avgjørelsene i større grad desentraliseres til lokale folkevalgte organer.

Stortinget vil kunne fastlegge hovedtrekkene i en landsplanlegging. Den vil gi grunnlaget for den planlegging som skjer i fylker, regioner og kommuner, men skal ikke tre i stedet for de beslutninger som

treffes gjennom region- og generalplanarbeidet. Den skal heller ikke overta det ansvar og de oppgaver som bygningsloven pålegger vår lokalforvaltning. Landsplanen skal være et hjelpemiddel til å fremme et helhetssyn i samfunnsplanleggingen og få stilt de lokale utbyggingsproblemer inn i en nasjonal ramme.

Dermed skulle vi få et bedre utgangspunkt for en politikk som demper pressproblemene i de store byområder og lede noe av den framtidige vekst til andre landsdeler enn Østlandsområdet. Bare Oslo og Akershus hadde i 1960-årene 58 prosent av den samlede sysselsettingsvekst i landet, med de boligproblemer, den pendlertrafikk og de trivselsproblemer dette medfører i hovedstadsområdet.

Sosial boligbygging var blant de programposter som ble satt i sentrum da Arbeiderparti-regjeringen tok fatt etter krigen. To tredjedeler av boligbygginger har i etterkrigsårene vært finansiert av statsbankene, stort sett på rimelige vilkår. Særlig i 1960-årene har utviklingen imidlertid ført til betydelige endringer i boligkostnadene. Det henger sammen med stigning i tomtepriser og byggekostnader, og en uunngåelig heving av rentenivået, selv om det i internasjonal målestokk fortsatt er svært gunstig når det gjelder boliglån. Resultatet av denne utviklingen er at selv husbankfinansierte boliger kan legge beslag på en urimelig stor andel av en families inntekter. Det gjelder framfor alt yngre mennesker som skal skaffe seg leilighet og sette bo på et tidspunkt da inntekten ofte er lav. Det gjelder også eldre eller funksjonshemmede mennesker som ikke er i stand til å skaffe seg en

rimelig inntekt. For slike mennesker kan kombinasjonen av lave inntekter og høye bokostnader føre til svært trange kår. Sosialkontorene kan fortelle atskillig om de pressproblemer slike mennesker utsettes for i mange av våre drabantbyer. Tiden er derfor inne til å ta boproblemene opp til fornyet vurdering i lys av den situasjon som har oppstått. Visse midlertidige tiltak er gjennomført. Det gjelder bedringer i den nåværende bostøtte - og en ordning med offentlige lån for å dekke egenkapital for mennesker som ellers ikke kunne skaffe den. Men det er behov for en mer omfattende omlegging og utbygging av hele boligfinansieringen. Regjeringen tar opp disse problemene i en egen melding som snart vil bli lagt fram for Stortinget. Hensikten med denne omlegging er å redusere utgiftene de første årene etter innflytting i ny bolig. Videre å sette husstander med lave inntekter, herunder eldre og funksjonshemmede, i stand til å skaffe seg og betale utgiftene i tilfredsstillende boliger. Vi vil foreta en utjevning av boutgiftene over tiden, og mellom nyere og eldre boliger. Bedre bomiljø er også et viktig ledd i målsettingen. Gjennom en slik omlegging av boligfinansiering kan vi igjen få etablert et nivå for boutgiftene som er sosialt forsvarlig i forhold til den enkelte husstands inntekter. Men ordningen vil kreve en økt finansiell innsats fra det offentliges side, og den forutsetter en solidarisk medvirkning fra de bedrestilte som i dag sitter med relativt lave bokostnader.